

Nr 142.

Av herr **Malmborg m. fl.**, *angående meddelande av undervisning i hushållsgöromål åt samtliga flickor i fortsättnings-skolan.*

I samband med fattandet av beslut om införande av obligatorisk fortsättningskola gjorde 1918 års riksdag det uttalandet, att tillfälle på ett eller annat sätt borde beredas den kvinnliga ungdomen att erhålla undervisning i husligt arbete. 1934 års folkskolesakkunniga framhöllo i sitt i november år 1935 avgivna betänkande vikten av att särskilda ansträngningar gjordes för att realisera omnämnda av 1918 års riksdag uppställda program. Frågan härom borde emellertid underkastas närmare utredning bland annat med hänsyn till vederbörande lärarpersonals anställnings- och avlöningsförhållanden. I yttrandet över de sakkunnigas förslag, vilket återfinnes i Kungl. Maj:ts proposition nr 99 till 1936 års riksdag, förklarade sig kungl. skolöverstyrelsen instämma i de sakkunnigas betänkande, i vad anginge införandet av obligatorisk undervisning för flickor i husligt arbete. I Kungl. Maj:ts förutnämnda proposition till 1936 års riksdag uttryckte statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet sin tillfredsställelse med de sakkunnigas ovanberörda uttalande. Genom skrivelse den 8 juni 1936 uttalade riksdagen sin anslutning till den tanken, att »ingen flicka skall lämna den obligatoriska undervisningen utan att först hava erhållit undervisning i husligt arbete». Betydelsen härav syntes icke kunna skattas nog högt. Enär emellertid frågan, som vederbörande departementschef ock framhållit, tarvade närmare utredning, fann riksdagen — då sådan utredning ställts i utsikt — under framhållande av önskvärheten av att ett resultat utav en dylik utredning snart måtte kunna föreläggas riksdagen, icke skäl att hos Kungl. Maj:t göra framställning därom.

Sedan Kungl. Maj:t genom nådigt brev till statskontoret den 12 juni 1936 angående bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor m. m. anbefallt skolöverstyrelsen att under beaktande av vad i 1936 års riksdags skrivelse nr 297 anförts verkställa utredning rörande införande av obligatorisk undervisning för flickor i husligt arbete, överlämnade skolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t utredning och förslag i berörda ärende, dagtecknad den 26 juli 1938. Huvudinnehållet i denna utredning framgår av följande till densamma fogade sammanfattning.

»1. Överstyrelsen finner det vara av stor betydelse, att samtliga flickor beredas tillfälle att deltaga i undervisning i hushållsgöromål. Inom flertalet av landets skoldistrikt meddelas sådan undervisning, dock finnes det ett

avsevärt antal skoldistrikt, i vilka undervisning i hushållsgöromål antingen icke alls är anordnad eller ock till en viss grad ombesörjes genom tillfälligt anordnade kurser. Antalet flickor, som vid utgången av läsåret 1936—1937 tillhörde folkskolans högsta obligatoriska årsklass, beträffande vilken inga anordningar vidtagits för att de vare sig i folkskolan eller i fortsättnings-skolan skulle kunna komma i åtnjutande av omförmälda undervisning, uppgick vid sagda tidpunkt till mellan 7 000 och 8 000.

2. Överstyrelsen finner det under sådana förhållanden vara av behovet påkallat, att allmänna föreskrifter om införande av obligatorisk undervisning i hushållsgöromål för flickor meddelas.

3. Av den verkställda utredningen framgår bland annat, att för över 5 000 flickor undervisningen i fråga uppgår till ett mindre timtal än 180 timmar och för ett mycket stort antal flickor, uppskattningsvis 20 000, till 180 timmar eller däromkring.

Överstyrelsen håller före, att omfattningen av ifrågavarande undervisning med hänsyn till dess stora betydelse bör bestämmas till minst 44 arbetsdagar med minst 5 timmar om dagen för lärjungen. Undervisningen bör förläggas till fortsättningsskolan. Fortsättningsskolestadgan bör i följd härav så omarbetas, att lärotiden för den ettåriga fortsättningsskolan bestämmas till, vad gäller flickor, minst 220 undervisningstimmar, fördelade på minst 44 arbetsdagar, varvid dock, då särskilda förhållanden därtill föranleda och undervisning i hushållsgöromål meddelas i folkskolans sjunde årsklass, skolöverstyrelsen må medgiva, att undervisning i hushållsgöromål i fortsättningsskolan må kunna begränsas till minst 30 arbetsdagar.

4. Utredningen giver vid handen, att undervisningen i hushållsgöromål för flickor rätt ofta, särskilt i skoldistrikt å den egentliga landsbygden, har en synnerligen provisorisk karaktär och detta framför allt i följande avseenden:

a) Undervisningen ordnas i allmänhet utan samarbete mellan olika skoldistrikt, varav följer, att undervisningsgrupperna ej sällan komma att bli alltför små. Detta förhållande torde bli än mera påfallande, i den mån folkskolan blir sjukklassig och fortsättningsskolan ettårig.

b) De för undervisningen använda lokalerna äro i stor utsträckning mycket bristfälliga och deras utrustning med inventarier ofullständig.

c) På grund av brist på lokaler eller på grund av andra förhållanden kommer undervisningen i hushållsgöromål ofta att anordnas på samma tid inom olika skoldistrikt, varav följer stor ojämnhet i fråga om anställningsmöjligheter för skolkökslärarinnorna under skilda delar av läsåret.

5. Utredningen har därjämte visat, att lärartjänsterna med undervisning i hushållsgöromål, särskilt i fortsättningsskolan, i stor utsträckning äro av tillfällig karaktär. Lärarinna anställs ofta för en eller annan enstaka kurs i ett skoldistrikt. Avlöningen åt sådana ambulerande lärarinnor är mycket knapp, lärarinnornas bostadsförhållanden kunna ej tillfredsställande ordnas,

lärarinnorna kunna icke tillgodoräkna tjänstgöringen för erhållande av pension. Arbetet måste ej sällan fullgöras under mycket primitiva, rent av hälsovådliga yttre förhållanden.

6. I städer samt i större skoldistrikt å landsbygden äro lärarinnetjänsterna för undervisning i hushållsgöromål för flickor i allmänhet reglerade. I övervägande antalet fall äro dylika tjänster å landsbygden icke reglerade, och de försök, som gjorts, att genom sammanslagning av skoldistrikt skapa möjligheter för en ändamålsenlig organisation av nämnda undervisning i syfte att förbättra anställnings-, avlönings- och pensionsförhållandena för skolkökslärarinnorna, äro så sporadiskt förekommande, att man icke torde kunna förvänta, att rättelse av ovanberörda missförhållanden på denna väg skall inom rimlig tid kunna åstadkommas.

7. Överstyrelsen anser, att undervisningen i hushållsgöromål för flickor bör i möjligaste mån centraliseras till ändamålsenligt inredda skolkök, varvid medeltalet lärjungar i skolköksgrupp bör kunna regleras till lämpligt antal, exempelvis 12.

Centraliseringen bör i övervägande utsträckning kunna ske med anlitage av skolskjuksar, i många fall bör inackordering av skolpliktiga lärjungar kunna komma till stånd.

8. En nödvändig förutsättning för att obligatorisk undervisning i hushållsgöromål för flickor skall kunna på ett ändamålsenligt sätt anordnas och lärarinnorna vid denna undervisning erhålla någorlunda tryggade anställnings-, avlönings-, bostads- och pensionsförhållanden synes överstyrelsen vara, att landet indelas i skolkökskretsar av den omfattning och till det antal, som närmare bestämmes.

9. Styrelse för sådan skolkökskrets skall hava att efter de föreskrifter, som innehållas i allmänna bestämmelser samt i för kretsen fastställt reglemente, vidtaga åtgärder för att flickor i till skolkökskretsen hörande skoldistrikt må erhålla obligatorisk undervisning i hushållsgöromål, att på lämpligt sätt fördela undervisningen på inom kretsen befintliga skolkök samt att anställa lärare för undervisningen i hushållsgöromål.

10. Lärarinna i skolkökskrets skall hava sin tjänstgöring förlagd till fortsättningskola utom i de fall, som i punkt 3 ovan anges. Hon bör vara skyldig att under vissa förhållanden tjänstgöra, utom i fortsättningskola, i folkskola eller annan kommunal eller statlig läroanstalt, vid vilken undervisning i hushållsgöromål för flickor finnes anordnad. Sådan lärarinna är att betrakta som lärare i fortsättningskola.

11. Beträffande inrättande och återbesättande av lärartjänst inom skolkökskrets, anställning och entledigande av samt disciplinärt förfarande emot sådan lärare, varom nu är fråga, böra tillämpas bestämmelser, som svara emot vad i dessa hänseenden är föreskrivet i folkskolestadgan.

12. Överstyrelsen beräknar antalet behövliga lärartjänster i hushållsgöromål under läsåret 1943—1944 till minst 775. Enligt vad tillgängliga upp-

gifter giva vid handen, är antalet examinerade skolkökslärarinnor för närvarande tillräckligt för genomförande av den föreslagna organisationen.

13. Överstyrelsen anser vidare, att avlöning åt inom skolkökskrets anställd lärare bör utgå i enlighet med vad som i särskilt avlöningsreglemente för lärare i hushållsgöromål i fortsättningsskolor kan komma att föreskrivas. Vad beträffar åtnjutande av pension, böra dessa lärarinnor i allt väsentligt jämföras med lärare vid folk- och småskolor.

14. De kostnader för staten, som föranledas av införande av obligatorisk undervisning i hushållsgöromål för flickor i enlighet med föreliggande förslag, hava av överstyrelsen beräknats till approximativt 4 995 000 kronor.

Vid denna beräkning har överstyrelsen utgått från

att ordinarie lärarinna i hushållsgöromål placeras i lönegrad B 16 och icke ordinarie sådan lärarinna i lönegraden 15, och att avlöningen bör hava karaktären av bruttolön, till vilken statsbidrag utgår med ett belopp, som motsvarar hela avlöningen, samt

att statsbidrag till bestridande av löpande kostnader för ifrågavarande undervisning (drifstkostnader) bör utgå med 40 öre för lärjunge och arbetsdag.

Därjämte håller överstyrelsen före, att kostnader för anskaffande av inventarier till sådan skolkökslokal, som ur centraliseringssynpunkt finnes behöflig, må helt gäldas av statsmedel.»

De kostnader för statsverket, som föranledas av införande av obligatorisk undervisning i hushållsgöromål för flickor i enlighet med överstyrelsens förslag, hava av överstyrelsen, som tidigare omnämnts, beräknats till cirka 5 miljoner kronor. Dessa fördela sig på följande sätt:

a) Statsbidrag till lärares avlöning	kr. 4 255 000
b) Statsbidrag till bestridande av vissa löpande utgifter (drifstkostnader)	» 740 000
	Summa kr. 4 995 000

Dåvarande statliga kostnader för denna undervisning uppgingo enligt överstyrelsens beräkningar till 1 500 000 kronor, varför ökningen av statliga kostnaderna vid ett genomförande av överstyrelsens förslag skulle komma att uppgå till 3 495 000 kronor. Huvudparten av kostnadsökningen hänförs till statsbidrag till lärares avlöning, och vi vilja i detta sammanhang erinra därom, att frågan om löne reglering för skolkökslärarinnor är föremål för särskild beredning av 1941 års lärarlönesakkunniga. Vilken lönegrads placering, som kan komma att föreslås och fastställas för ifrågavarande lärarinnor, är sålunda ovisst, men en genomförd löne reglering för denna kategori torde under alla förhållanden komma att medföra ökade kostnader för statsverket, vilket synes böra tagas i beaktande vid bedömandet av de statliga kostnaderna vid genomförandet av obligatorisk undervisning i hushållsgöromål för flickor enligt överstyrelsens förslag.

Betydelsen i allmänhet av en väl ordnad undervisning i hushållsgöromål för flickor måste skattas mycket högt såväl ur nationalekonomisk som ur den allmänna folknärings synpunkt, vilken uppfattning delas av såväl Kungl. Maj:t som riksdagen. Antalet skoldistrikt, i vilka undervisning i hushållsgöromål i fortsättningsskolor vid slutet av vårterminen 1937 icke var anordnad, uppgick till 1 030 eller 41,8 procent av hela antalet skoldistrikt, vilka så gott som samtliga voro belägna på landsbygden. Härav framgår, att införande av obligatorisk undervisning i hushållsgöromål för flickor enligt överstyrelsens förslag närmast är en reform av landsbygdens fortsättningskoleväsende, vilket ytterligare synes oss aktualisera densamma, ej minst med hänsyn till svårigheten att erhålla kvinnlig arbetskraft i hemmen å landsbygden.

Genom skrivelse den 5 juni 1936 uttalade riksdagen önskvärdheten av att ett resultat utav en utredning i berörda ärende snart måtte kunna föreläggas, och då så lång tid förflutit sedan utredningens tillkomst, synes det motiverat att nu upptaga densamma till prövning och avgörande. Huruvida överstyrelsens här refererade förslag med hänsyn till omständigheter, som inträffat efter dess framläggande, kan behöva underkastas förnyad prövning, undan drager sig vårt bedömande, men det torde under alla förhållanden ankomma på Kungl. Maj:t att träffa avgörande därom.

På grund av vad i det föregående anförts få vi föreslå,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att undervisning i hushållsgöromål från den tidpunkt, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, meddelas samtliga flickor i fortsättningsskolan i huvudsaklig överensstämmelse med skolöverstyrelsens förslag av den 26 juli 1938.

Stockholm den 23 januari 1942.

O. Malmborg.

Gust. Mosesson.

Rudolf Boman.

Carl Björling.

Kerstin Hesselgren.

John Bergvall.

Wald. Svensson.

*Alf. Nilsson,
Steneberg.*